OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

LsN Virpi Korhonen

12.11.2019

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta (HE 71/2019 vp)

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä. Esityksessä ehdotetaan muun ohella, että lastensuojelulaissa olevat viittaukset kumottuun hallintolainkäyttölakiin korjattaisiin viittauksiksi uuteen oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettuun lakiin (808/2019; hallintoprosessilaki). Oikeusministeriö on arvioinut esitystä siltä osin, kuin siinä ehdotetaan lastensuojelulakia tarkistetavaksi muuttuvien muutoksenhakua koskevien hallintoprosessinlain säännösten näkökulmasta, ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Mainitun uuden hallintoprosessilain voimaantulon myötä valittaminen hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen muuttuu valitusluvanvaraiseksi. Esityksessä ei ehdoteta poikettavasti tästä hallintoprosessinlain mukaisesta pääsäännöstä, joten valituslupamenettely koskisi jatkossa myös lastensuojelulain mukaisia asioita. Yleislaissa olevasta pääsäännöstä voidaan poiketa vain erityisestä, painavasta syystä. Tällöin poikkeuksista on säädettävä erikseen. Hallintoprosessilain säätämisen yhteydessä oikeusministeriö on todennut, että lastensuojeluasiat kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan ja valituslupasäännöksen soveltuvuus lastensuojelulaissa tarkoitetuissa asioissa selvitetään erikseen.

Vastentahtoisesta huostaanotosta ja siihen liittyvästä sijaishuollosta päättää ensi vaiheessa viranhaltijan hakemuksesta hallinto-oikeus. Hallinto-oikeus toimii ensiasteen päätöksentekijänä myös lapsen tutkimista lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi koske-

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10	PL 25	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi
HELSINKI	00023 VALTIONEUVOSTO			

vassa asiassa. Muissa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua koskevissa asioissa ensivaiheen päätökset tehdään kunnassa viranhaltijatasolla. Hallituksen esityksen mukaan valituslupaan liittyvän poikkeuksen säätämistä on harkittu erityisesti vastentahtoista huostaanottoa ja sijaishuoltoa sekä lapsen tutkimista koskevissa asioissa.

Uuden hallintoprosessialin säätämisen yhteydessä perustuslakivaliokunta katsoi, että kattavalle valituslupajärjestelmälle hallinto-oikeuden ratkaisuista korkeimpaan hallinto-oikeuteen on painavia hallintolainkäytön tehostamiseen ja korkeimman oikeuden ennakkopäätösroolin vahvistamiseen liittyviä perusteita. Valituslupajärjestelmässä ei ole kyse uudentyyppisestä sääntelystä, vaan pikemminkin jo toteutuneen kehityksen tunnustamisesta myös periaatteellisesti ja eri asiaryhmien valitusten yhdenmukaisesta kohtelusta. Perustuslakivaliokunnan uudempaa, vuodesta 2012 noudattamaa tulkintalinjaa edelleen kehittäen valitusluvan asettamista pääsäännöksi voitiin perustuslain 21 §:n estämättä pitää mahdollisena ja perusteltuna. Perustuslakivaliokunta korosti muutoksenhakua koskevien erityissäännösten osalta yleisesti oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettavaksi ehdotetun lain tarkoitusta varmistaa, ettei yksilön oikeuksia tai velvollisuuksia koskeva hallintopäätös jää valitusoikeuden ulkopuolelle (HE 29/2018 vp, s. 216). (PeVL 50/2018 vp.)

Perustuslakivaliokunta on arvioinut lausunnossaan 55/2014 vp. valituslupajärjestelmää lastensuojeluasioiden näkökulmasta. Tuolloin perustuslakivaliokunta nosti muun ohella esiin, että huostaanottoa koskevissa asioissa on sellaisia etenkin lapsen etuun liittyviä seikkoja, jotka puoltavat vahvasti asian joutuisaa käsittelyä ja huostaanottoa koskevien ratkaisujen lainvoimaiseksi tulemisen nopeuttamista. Perustuslakivaliokunnan mielestä valtioneuvoston piirissä oli syytä selvittää mahdollisuutta laajentaa valituslupajärjestelmää jatkossa lastensuojeluasioihin, mukaan lukien tahdonvastaista huostaanottoa ja sijaishuoltoon määräämistä koskevat asiat. Perustuslain 21 §:stä ei valiokunnan mielestä johdu estettä tällaiselle sääntelylle, jos muilla oikeusturvajärjestelyillä kyetään turvaamaan lasten ja heidän perheidensä perusoikeuksien toteutuminen. (PeVL 55/2014 vp.)

Hallituksen esityksessä on käyty asiamukaisesti läpi ja kuvattu päätöksenteko- ja muutoksenhakujärjestelmää lastensuojeluasioissa ja arvioitu säädettäväksi ehdotettua asianosaisen oikeusturvan näkökulmasta. Esityksen mukaan valmistelussa on päädytty siihen, että lastensuojelun syvimmälle perusoikeuksiin kajoavat toimenpiteet, kuten vastentahtoinen huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen, sekä niihin liittyvät päätösprosessit ja muutoksenhakujärjestelmä kokonaisuutena tarkastellen turvaavat oikeusturvan saatavuuden, riittävyyden sekä asian joutuisan käsittelyn eikä valituslupamenettelyyn siirtyminen vaaranna perustuslain 21 §:n mukaista oikeutta oikeusturvaan.

Valituslupasääntelyn osalta on syytä huomata, että se ei vaikuta oikeuteen valittaa hallinto-oikeuden päätöksestä. Valituslupasääntely ei siis merkitse valituskieltoa, vaan vaikuttaa ainoastaan siihen, missä laajuudessa valitus tutkitaan. Valituslupa-asiassa korkein hallinto-oikeus tutkii ensin, onko kyseessä olevassa tapauksessa valitusluvan myöntämisen perustetta. Korkeimman hallinto-oikeuden on myönnettävä valituslupa, jos laissa säädetty valituslupaperuste on olemassa. Kun valituslupa on myönnetty, korkein hallinto-oikeus antaa myös perustellun ratkaisun pääasiassa. Muussa tapauksessa korkein hallinto-oikeus antaa päätöksen, jossa todetaan, ettei asiassa ole valitusluvan myöntämisen perustetta, joten valituslupaa ei myönnetä.

Hallintoprosessilain mukaan korkeimman hallinto-oikeuden on myönnettävä valituslupa, jos jokin kolmesta valitusluvan myöntämisperusteesta täyttyy. Yleissäännökset valituslupaperusteista ovat uuden hallintoprosessilain 111 §:ssä. Säännöksen mukaan korkeimman hallinto-oikeuden on myönnettävä valituslupa paitsi, jos asian saattaminen sen ratkaistavaksi on tärkeää lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi, niin myös silloin, jos asian saattamiseen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi tai jos valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Perustuslakivaliokunta on hallintoprosessilain säätämisen yhteydessä arvoinut tämän sääntelyn merkitsevän sitä, että oikeusturvaelementti on vahvasti mukana myös hallinto-oikeudellisessa valituslupajärjestelmässä (PeVL 50/2018 vp.)

Asiassa voidaan kiinnittää huomioita myös siihen, että hallinto-oikeuden käsittelyssä asianosaisten käytössä on kaikki menettelylliset oikeussuojatakeet, kuten oikeus suulliseen käsittelyyn. Hallinto-oikeudella on velvollisuus asian selvittämiseen lapsen edun huomion ottavalla tavalla. Hallinto-oikeudessa asian ratkaisemiseen osallistuu myös lastensuojeluasioihin perehtynyt asiantuntijajäsen. Joutuisa oikeuskäsittely edistää tosiasiallisen oikeusturvan toteutumista ja lapsen tilanteen vakauttamista.